

SWEDEN-JAPAN FOUNDATION

Sweden-Japan Foundation

50 år av utbyte 1971 - 2021

av

Sören Karlsson (2022)

Innehåll

Förord	3
Från idé till stiftelseurkund	4
En rivstart för stiftelsen	8
En aktör att räkna med	11
Expert och kontaktskapare	13
Millennieskifte utan kursändring	15
SJF har alltid haft en viktig funktion som dörröppnare	17
En liten aktör som fick stor uppmärksamhet	19
Stipendierna möjliggjorde ett aktivt forskarutbyte	21
Japan mycket mer än blindtarmen på Asienkartan	23
SJF är åskledaren mellan energi i Japan och Sverige	25
Stipendier och anpassning bakom framgången för SJF	27
SJF:s ordförande arbetar för jämställdhet inom vetenskapen	29
Hybridlösningar får SJF att nå ut bättre	31
40 år som brobyggare mellan Sverige och Japan	32

Förord

Sweden-Japan Foundation firade sitt 50-årsjubileum 2021. För mer än ett halvt sekel sedan författade en interimskommitté ett uppprop, en skrift som syftade till att förverkliga planerna på en ny stiftelse. I upppropet konstaterades bland annat att den tekniska och samhällsliga utvecklingen gick allt snabbare och att det ömsesidiga samarbetet mellan länder samtidigt blev allt viktigare. För ett litet land som Sverige var det ”avgörande att ha nära kontakt med vetenskap och kultur i andra länder”. Dessa tankar är lika giltiga idag som då.

Uppropet ledde till att en stiftelseurkund för Japan-Sweden Research and Development Foundation kunde undertecknas den 16 april 1971 av grundarnas representanter Per Axel Hildeman, Gunnar Hambræus och Axel Iveroth. Namnet ändrades senare till det mer hanterbara Sweden Japan Foundation. Tidigt blev stipendier för forskningsutbyten mellan Sverige och Japan en central del av stiftelsens verksamhet. Under de första åren skickades 28 stipendiater till Japan och idag får betydligt fler universitetsstudenter årligen stöd till att uppleva både den japanska kulturen och det akademiska utbytets positiva sidor.

I denna jubileumsskrift intervjuas nyckelpersoner som varit avgörande för stiftelsens framgångar. Det gäller inte minst Edvard Fleetwood, som mellan 1990 och 2023 var dess generalsekreterare. Under hans ledning utvecklades Sweden Japan Foundation till en viktig organisation för kontakter mellan våra båda länder, samtidigt som fokus skiftades från företag och myndigheter till svenska universitet och högskolor, där Japan marknadsfördes och unga studenter med ett intresse för Japan erbjöds stipendier.

Sweden Japan Foundation fortsätter att anpassa sig efter tidens förändringar och kommer även under de kommande åren att outtröttligt främja kontakter och utbytet mellan Sverige och Japan.

Jag önskar er en givande läsning!

Stockholm i mars 2025

Harriet Wallberg

Professor

Ordförande Sweden Japan Foundation

Från idé till stiftelseurkund

En avgörande milstolpe i arbetet med att grunda Japan-Sweden Foundation, det som nu heter Sweden-Japan Foundation, kan dateras till den 3 mars 1970.

”Hr Brohult hälsade de närvarande välkomna till denna första mer officiella överläggning rörande bildandet av en svensk-japansk stiftelse”, framgår det av sammanträdesanteckningarna.

Professor Sven Brohult var chef för Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA, som sedan starten varit en av Sweden-Japan Foundations huvudmän.

En annan nyckelperson vid detta möte var direktör Arne Berglund på Mercator Trading Co. Han inledde med att redogöra för förberedelsearbetet i Japan och Sverige. Arne Berglund hade redan 1968 haft kontakt bland andra med den japanska ambassadören Takahashi i Stockholm, professor Matsumae vid Tokai-universitetet och chefen för MITI, den japanska organisationen för internationell handel, doktor Hire. I protokollet talas det om att en japansk interminskommitté är under bildande.

”Hr Berglund meddelade också att intresset för Japan i Sverige under de senaste åren ökat och han hade därför tagit kontakt bland annat med IVA för att diskutera tillkomsten av en stipendiegivande organisation och ett forum för informationsutbyte”, kan vi läsa i anteckningarna från mötet den 3 mars 1970.

Arne Berglund betonade vikten av att stiftelsen medverkar ”till att de japansk-svenska kontakterna på allt sätt breddas genom förmedling av kontakter mellan myndigheter, institutioner, företag och enskilda personer”.

Förslaget om en svensk-japansk stiftelse föll i mycket god jord. Deltagarna i sammanträdet var klart positiva, för att inte säga entusiastiska. Professor Roland Kiessling vid Institutet för metallforskning ”omvittnade det stora intresset inom svensk forskning för den japanska vetenskapen och tekniska utvecklingen”. Direktör Arne Callans vid Investeringsbanken ”ansåg att idén till en särskild stiftelse var mycket god och att denna var en sak som borde främjas både från statens och näringslivets sida”.

De välvilliga tongångarna fortsatte under mötets gång. Direktör Harald Westling vid Margarinbolaget menade att ”näringslivet borde ha stort intresse av att en stipendiatverksamhet kom igång, som kunde ge välutbildade forskare och tekniker kunskaper i japanska språket och japanska förhållanden”.

Hans G Forsberg, då chef för IVA:s utlandssekretariat, lyfte fram kontinuiteten i samarbetet och nämnde att Ingenjörsvetenskapsakademien under perioden från

1960-talets början skickat ut ett 40-tal experter för att studera den vetenskapliga och tekniska utvecklingen i Japan.

Deltagarna enades om att tillsätta en interimskommitté med uppgift att driva arbetet med stiftelsen framåt. Här ingick Sven Brohult som sammankallande och därutöver Arne Berglund, Arne Callans, Ingmar Eidem från Fosfatbolaget och John Walldén från Svenska Institutet.

Ett centralt dokument för att förverkliga planerna på Japan-Sweden Foundation blev ett upprop riktat till tänkbara intressenter.

”Den tekniska och samhällsliga utvecklingen sker idag snabbare än någonsin förr. Det ömsesidiga inflytandet mellan olika länder får en allt större betydelse och särskilt för ett litet land som Sverige är det nödvändigt att hålla nära kontakt med vetenskap och kultur även i avlägsna länder”, poängterar man i uppropets inledning och kommer sedan specifikt in på Japan.

”Ett land där efter andra världskriget en särskilt kraftig ekonomisk utveckling ägt rum är Japan. Från att ha varit en isolerad och svårt krigsskadad nation har Japan på 25 år förvandlats till en ekonomisk världsmakt. För den svenska industrin utgör Japan idag såväl en svår konkurrent som en stimulerande samarbetspartner”, förklarar uppropets initiativtagare och nämner att många organisationer och företag i Sverige strävar efter att förbättra sina japanska förbindelser.

”Glädjande nog har också i Japan konstaterats ett ökande intresse för svenska förhållanden och Sverige uppställs ofta i många avseenden som ett föredöme. Det finns ett mycket stort behov att finna nya former för att främja de japansk-svenska kontakterna, till exempel genom att skapa en särskild stiftelse för att utveckla de kulturella, vetenskapliga, tekniska och ekonomiska förbindelserna mellan de båda länderna”, heter det längre fram i uppropet där Sweden-Japan Foundation bjuder in företag och organisationer att stötta verksamheten med årliga bidrag.

Initiativtagarna lyfter fram ett antal prioriterade uppgifter för SJFn. Den ska genom stipendier intressera unga svenskar att i Sverige och Japan studera det japanska språket och den japanska utvecklingen inom alla former av kultur, vetenskap, teknik och ekonomi. Andra mål ska vara att bereda unga japaner tillfälle att sätta sig in i svenska förhållanden och att genom skrifter och föredrag belysa utvecklingen i Japan och Sverige. Personerna bakom uppropet slår också fast att verksamheten ska ”ledas av en av stiftelsens bidragsgivare utsedd styrelse och bedrivas i nära samverkan med den i Japan förberedda motsvarande stiftelsen”.

I ett utkast till stadgar för Japan-Sweden Foundation sägs att stiftelsens ändamål är ”att utvidga kunskapsutbytet och utvecklingsarbetet inom såväl vetenskap och

industri som handeln mellan Japan och Sverige samt att medverka till att nya förbindelser knytes mellan de båda länderna”.

För att förverkliga detta ändamål ska stiftelsen dela ut stipendier till ”begåvade japanska medborgare i åldern 20 - 30 år, sysselsatta med vetenskapligt arbete och utvecklingsarbete med syfte att stipendiater ska fortbilda sig inom sitt ämne vid svensk institution”. På motsvarande sätt ska ”begåvade svenska medborgare” kunna få stipendier för fortbildning i Japan.

Utkastet till stadgar pekar ut tre huvudmän för stiftelsen – Svenska Institutet för Kulturellt Utbyte med Utlandet, Ingenjörsvetenskapsakademien och Sveriges Industriförbund.

En viss inblick i spelet bakom kulisserna ger ett mer privat brev daterat i juni 1970 från Arne Berglund till Sven Brohult, alltså från en huvudperson i sammanhanget till en annan. Sven Brohult planerar just då en resa till Japan.

-Det tända intresset för Japan accelererar. Som vanligt vaknar det officiella för sent och när det gäller pengar vill man inte satsa stort. Man har inte reda på vad Japan är och har varit. Man betonar expansion efter västerländska mått och behandlar kultur, samhälle och industri med västerländsk erfarenhet. Det dröjer inte länge förrän man upptäcker att det är en annan värld man har att göra med. Ofta har man då tappat ansiktet för alltid inför japanen, skriver Arne Berglund.

Längre fram i brevet talar han om att ”skapa fundamentet till en industriell och vetenskaplig satsning på Japan”.

-Sverige har förutsättningar att lyckas om man arbetar med erfarenhet av Japan och japaner. Men vi måste få bort det konventionella tänkandet och bygga upp ett utvecklingsarbete med sikte på världsnationen Japan, menar Arne Berglund.

Vid ett sammanträde den 18 december 1970 med arbetsgruppen för stiftelsen manifesterades åter de optimistiska tongångarna. Sven Brohult ”hade haft nöjet att besöka Japan och där kunnat konstatera det positiva intresse som förelåg för ökade kontakter mellan Sverige och Japan”.

Även Arne Berglund hade varit i Japan och ”frapperats av det stora japanska intresset som under hans besök hade lett till att en japansk Japan-Sweden Foundation bildats med deltagande av åtskilliga prominenta japanska industriledare”. Förslaget om att nu grunda en svensk Japan-Sweden Foundation kunde arbetsgruppen enhälligt ställa sig bakom.

Den 16 april 1971 undertecknades den formella stiftelseurkunden för Japansk-svenska stiftelsen för forskning och utveckling. Stiftelsens engelska namn blev Japan Sweden Research and Development Foundation. Som företrädare för de tre huvudmännen var det Per Axel Hildeman från Svenska Institutet, Gunnar

Hambraeus från Ingenjörsvetenskapsakademien och Axel Iveroth från Sveriges Industriförbund som satte sina namn under stiftelseurkunden.

En rivstart för stiftelsen

Den 30 september 1971 hade styrelsen för den nybildade stiftelsen sitt konstituerande sammanträde. Här deltog direktör Arne Berglund, professor Sven Brohult, programrådet Hans Dahlberg, direktör Ingmar Eidem, direktör Per Axel Hildeman, direktör Lars Björkbom, direktör Stig Ramel och civilingenjör Jonas Unger. Civilingenjör Bengt Ringström skrev protokollet.

Vid sammanträdet gjorde styrelsen en positionering inför den fortsatta uppbyggnaden. En punkt som avhandlades var ett uppdrag om ekonomiska bidrag från näringslivet till stiftelsen. En fråga i sammanhanget var ”avdragsrätt för bidrag till stiftelser och organisationer med syfte att främja utbyte på forskningsområdet mellan Sverige och andra länder”.

-Hr Unger redogjorde för vidtagna åtgärder i syfte att uppvakta finansdepartementet eller finansminister Gunnar Sträng i frågan, framgår av protokollet.

En annan fråga som diskuterades var ”behovet att vid sidan av styrelsen ha ett arbetsutskott som mellan styrelsesammanträdena aktivt skulle kunna främja stiftelsens verksamhet”. Styrelsen fattade snabbt beslut om att tillsätta det föreslagna arbetsutskottet. Bengt Ringström från Ingenjörsvetenskapsakademien utsågs till ”handläggande sekreterare”.

Stiftelsen fick något av en rivstart. Det är alldeles tydligt att styrelsen ansträngde sig för att hålla tempot uppe. Ambitionerna var högt ställda. Det arbetsutskott som man bildat vid detta konstituerande möte ”fick i uppdrag att intill nästa sammanträde bearbeta och förbereda frågor” på en rad områden.

Utsändning av uppdrag, insamling av ekonomiska bidrag, uppvaktning av finansministern, stipendiekommitténs storlek och sammansättning, undervisningen i japanska och om japanska förhållanden, deltagande i den svenska tekniska veckan i Tokyo och presentation av japansk teknik och vetenskap i Stockholm var de punkter som nämndes i protokollet.

En fingervisning om näringslivets intresse av att ekonomiskt backa upp stiftelsen får vi av ett styrelseprotokoll från september 1972. Här talas det om ”inkomna bidrag från 34 svenska industrier på sammanlagt 84 500 kronor”. I dagens penningvärde motsvarar det ungefär 615 000 kronor.

Därutöver nämns ”ett preliminärt beslut från the Japan World Exposition Commemorative Association om att ställa sammanlagt 78 500 kronor till

förfogande”. Stödet från Japan avsåg stipendier till unga svenskar och konferenser med japanskt deltagande.

Av samma styrelseprotokoll framgår att ett 60-tal personer känt sig manade att söka de stipendier stiftelsen utlyst. Sju av dessa lockades av ett långtidsstipendium för ”yngre akademiker med goda kunskaper i japanska”. Deras meriter var dock otillräckliga och ”styrelsen fann vid en hastig genomgång ingen av dessa vara kvalificerad”.

-Däremot befanns åtskilliga sökande till stipendiet avsett för kortare projektinriktad vistelse i Japan vara mycket kvalificerade, avslöjar protokollet.

Under stiftelsens sju första år kunde sammanlagt 28 stipendiater skickas från Sverige till Japan. 1977 kontaktade SJF åtskilliga stiftelser och forskningsråd för att anhänga om medel för att utöka antalet stipendiater.

-Dessa ansträngningar har såtillvida varit framgångsrika att SJF nu beretts tillfälle att utlysa stipendier på vardera 20 000 kronor avseende studier i Japan, heter det i verksamhetsberättelsen.

Också idag känns de ämnen som stipendiaterna skulle studera i Japan i slutet av 1970-talet högaktuella. Energi och humanekologi är ett exempel, tillämpad mikrobiologi ur genmanipulationssynpunkt ett annat. Allra mest överraskande är kanske ämnet artificiell intelligens, nästa datamodellgeneration.

Medvinden håller i sig för SJF.

-Under året har verksamheten koncentrerats på att bygga upp ett kontaktnät mellan svensk och japansk industri och forskningsinstitut. I serien Japanese Management som belyser den japanska industrins organisation och administration har två symposier hållits, framkommer av en tillbakablick på 1977.

Dessutom anordnades teknikinriktade sammankomster om telekommunikation, elteknik, polymera material och framtidsstudier. Under året genomfördes också en större delegationsresa till Japan med tre japanska ministerier som värdar.

-Besöksprogram i Sverige har ordnats för ett flertal japanska delegationer och enskilda personer. Främst bör kanske Honda-delegationen nämnas. Det har nu beslutats att ett av de av Dr Honda initierade internationella framtidsinriktade och teknikvärderande symposierna ska förläggas till Sverige 1979, skriver man i verksamhetsberättelsen.

Ekonomi är för en stiftelse som SJF ett ständigt kärnområde.

-Finansiellt är SJF beroende av bidrag från staten och näringslivet. Under året har bidragen från industrin stabiliserats genom att de nu tecknas för en treårsperiod.

Vidare har även huvudmännen förbundit sig att lämna ett årligt bidrag. För enskilda projekt tas en avgift som är avsedd att täcka de direkta kostnaderna.

Ekonomi präglades av en försiktig optimism och 1977 resulterade i ”ett visst överskott som beror på att vissa aktiviteter hållits tillbaka på grund av att uppgörelse om industribidragen ej träffats förrän sent på året”.

En aktör att räkna med

Undan för undan stabiliserades arbetet. Rutinerna finslipades. SJF började bli en aktör att räkna med när det gällde att förbättra relationerna och utbytet mellan Sverige och Japan.

För att få ännu fler att engagera sig och ekonomiskt stötta stiftelsen pågick en omfattande marknadsföring mot svenska företag, i synnerhet sådana som redan hade affärskontakter med Japan.

Det är en bild av Japan i ljusa färger som målas upp. Det finns en rejäl potential för företag som kliver på tåget.

-Japan är idag världens näst största ekonomi och växer snabbast i OECD-området, poängterar SJF i ett dokument från 1980 och påminner också om att de stora satsningarna på forskning och utveckling ”gjort att landet på många industriella och teknologiska områden är i kapp och till och med förbi västvärlden”.

-Den japanska marknaden är numera relativt öppen för utländsk konkurrens. Närmare 120 miljoner invånare lever på västerländsk nivå och utrymmet för svensk export är stort, fastslog man.

Ett argument för att locka med företagen var att stiftelsen med sina kunskaper och erfarenheter kunde medverka till att kratta manegen för alla former av affärsförbindelser i Japan.

-Kulturella och geografiska barriärer gör att det fortfarande krävs ansträngningar för att lära känna Japan och därigenom få affärsmässiga framgångar. Japan är en annorlunda marknad. Institutionella förhållanden och bristande marknadskunskap har medverkat till att Japan varit av relativt marginell betydelse för svenska exportföretag. Marknadens omfång motiverar emellertid insatser av en helt annan storleksordning, framhöll man 1980 och lät förstå att en genväg till denna marknad gick via SJF.

En djupdykning i verksamhetsberättelsen för 1983 speglar läget när stiftelsen är inne på sitt andra decennium. Ytterligare huvudmän hade tillkommit. Utöver Ingenjörsvetenskapsakademien, Svenska Institutet och Sveriges Industriförbund hade Styrelsen för Teknisk Utveckling och Sveriges Exportråd anslutit sig.

Kansliet på Grev Turegatan 14 i Stockholm förestås av en generalsekreterare, Per Tistad. Till sin hjälp har han assistenten/sekreteraren Anneli Hjortensjö. Under 1983 hade stiftelsen 24 företag som stödjare och därutöver åtta individuella stödjare.

Alla de projekt som genomfördes under året pekar på en hög ambitionsnivå och en bredd i ämnesvalet:

1. Ett seminarium för Styrelsen för Teknisk Utveckling för att presentera Japan för medarbetare som samarbetar med japaner.
2. Doing Business with Japan, en kurs i samarbete med Exportskolan och Exportrådet.
3. En intensivkurs tillsammans med Centret för Japanstudier vid Stockholms universitet med inriktning mot företagsrepresentanter.
4. Ett symposium om strålning och cancer med ett uppföljande program för japanska experter.
5. Ett Japanseminarium på uppdrag av industriministern med deltagare från statsförvaltningen, organisationer och företag.
6. Ett högskoleseminarium på Stockholms universitet för att stimulera intresset för gästforskning i Japan.
7. Ett investeringsseminarium i anslutning till ett delegationsbesök från Japan.
8. En studieresa till Japan med fokus på avfallshantering och återvinningsfrågor.

Utöver alla dessa ambitiösa projekt gav stiftelsen under året ut ett antal publikationer. Nyhetsbrevet JAPAN-NYTT kom med hela 14 utgåvor. Dessutom publicerades kompendier och rapporter om exempelvis handelspolitik, bioteknik och japansk ekonomi.

Som vanligt är arbetet med stipendierna viktigt och genom verksamhetsberättelsen för 1983 får vi veta att "ett relativt stort antal förfrågningar om stipendier erhålls löpande".

Omsättningen för året uppgick till drygt 746 000 kronor med ett överskott på närmare 60 000.

Ett dilemma under den här tiden var att SJF blivit så pass känt att stiftelsen i någon bemärkelse blivit en upplysningscentral för diverse frågor om Japan. Man konstaterar att det "inneburit löpande arbete till förfång för projektverksamhet".

-Detta är ett problem såtillvida att det löpande arbetet i hög grad styrs av faktorer utanför sekretariatets kontroll. Det är sällan möjligt att annat än marginellt avvisa kontakter utifrån, dels för att det arbete som utförs i och för sig är väsentligt, dels därför att häri också ligger en servicefunktion vad avser information, hänvisningar mm, förklarar verksamhetsberättelsen.

Expert och kontaktskapare

Med åren fick stiftelsen en alltmer etablerad funktion som expert på svensk-japanska relationer och kontaktskapare på detta område. Det märks tydligt och klart i verksamhetsberättelserna när snart två decennier gått sedan starten.

-Till stiftelsen inkommer löpande ett stort antal förfrågningar av olika slag. Det har gällt allmän information om Japan och japanska förhållanden, besvarande av frågor inom speciella områden, hjälp med kontakter och råd om informationskanaler mm. Stiftelsen håller löpande kontakt med företag, organisationer och enskilda med intresse för Japan, framgår av redogörelsen för 1989.

Artiklar och notiser i nyhetsbrevet JAPAN-NYTT föranledde ofta ”många förfrågningar med begäran om ytterligare information om produkter, företag och projekt”. På det sättet kunde SJF bidra till att stärka banden mellan japanska och svenska företag.

Under 1989 fick stiftelsen lite kunglig glans över sig när man av Ingenjörsvetenskapsakademien ombads koordinera och planlägga programmet i samband med Kungens resa till Japan i mars 1990.

Det program som successivt tog form kom att omfatta besök på företag som Toshiba, Canon, Sony och Seiko och möten på högsta nivå. Vetenskapliga symposier om bland annat miljöfrågor, träteknik och läkemedel var andra hörnpelare.

Ett ovanligare inslag blev det lopp på längdskidor i Asahikawa på ön Hokkaido i norra Japan där Kungen och svenska företagsledare ställde upp. Arrangemanget motsvarar det svenska Vasaloppet.

Ett annat exempel på SJF-aktiviteter detta år var ”informella förberedande seminarier för organisationer som planerar Japanbesök”.

-Seminarierna skräddarsys och syftar bland annat till att höja resans utbyte, påpekar man.

Bland de många arbetsuppgifterna fanns också en kartläggning av universitetskontakter mellan Sverige och Japan, något som skedde i samverkan med Kungliga Tekniska Högskolan KTH och med universiteten i Stockholm, Umeå och Linköping. Syftet med utredningen var bland annat att underlätta det fortsatta erfarenhetsutbytet och att få en överblick över redan existerande kontaktvägar mellan svenska och japanska universitet.

Stiftelsens inriktning är i huvudsak densamma om vi flyttar oss några år framåt i tiden. Den kanske viktigaste förändringen verkar vara att arbetsinsatserna ökat.

Under 1996 bedrevs verksamheten inom tre övergripande program. Ett gällde information om Japan, ett annat stipendierna och ett tredje industriforskarkontakter och ny teknik.

-Kansliets resurser har i likhet med tidigare år i stor omfattning tagits i anspråk för allmän information om Japan, hjälp med adresser, kontakter, studie- och stipendieupplysning och besvarande av frågor inom en rad områden, får vi veta.

Listan över aktiviteter är lång. Ibland är stiftelsen ensam arrangör, ibland samverkar man med andra. Ett lunchmöte om japansk ekonomi och politik med framstående föredragshållare, ett gästspel av japanska artister och medverkan på SACO:s utlandsstudiedagar är några exempel.

Med kort varsel blev stiftelsen ombedd av Sveriges ambassad i Tokyo att svara för överlämnandet av en kimono skänkt till Drottningen och att arrangera en Kimono Fashion Show.

Under 1996 delades totalt 25 stipendier ut. Planerna på en särskild alumniklubb för tidigare stipendiater förverkligades för att ”upprätthålla intresset och kontakten med Japan efter hemkomsten till Sverige, hjälpa nya stipendiater med råd samt ge tips om arbetsmöjligheter där Japanerfarenheterna kan komma till nytta”.

Några år senare, 1998, kom ett riktigt lyft för hela stipendieverksamheten. Det möjliggjordes genom donationer från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse och från ett stort antal företag. De nytilkomna medlen tillsammans med tidigare donationer gjorde att 50 stipendier kunde delas ut.

-Stipendierna ges till högskolestuderande och unga forskare med goda meriter och vitsord med väl genomtänkta projekt eller studier i Japan, främst inom teknik, naturvetenskap, ekonomi, juridik, medicin och handel, heter det i årsredovisningen.

De nya stipendierna gjorde att behoven av information ut till den akademiska världen växte. Informationsblad om möjligheterna till studier i Japan skickades till 1 200 universitets- och högskoleinstitutioner. Stipendierna annonserades också ut i rikspressen och i lokaltidningar på universitetsorter.

Millennieskifte utan kursändring

SJF möter det nya millenniet utan kursändring. Huvudinriktningen i verksamheten är densamma som gällt sedan stiftelsens tillblivelse. Ingen ser någon anledning att på ett genomgripande sätt ändra på ett vinnande koncept.

-Sweden-Japan Foundation verkar för att främja relationerna mellan Sverige och Japan genom att sprida information om Japan i Sverige, dela ut stipendier samt arrangera möten mellan svenska och japanska experter, fastslår årsredovisningen för 2002.

Förändringarna när det gäller SJF:s huvudmän beror främst på organisatoriska omstöpningar i huvudmannakretsen. Här finns de välbekanta Exportrådet, Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Stiftelsen för Strategisk Forskning, Svenskt Näringsliv och Verket för Innovationssystem (Vinnova).

Precis som så många gånger tidigare konstaterar man att stipendieprogrammet är SJF:s viktigaste verksamhet. Under 2002 delades totalt 46 stipendier ut.

-Syftet med stipendieprogrammet är att ge unga akademiker möjlighet att få insikt i japanskt arbetsliv samt etablera goda personkontakter. På sikt förväntas stipendiaterna kunna bidra till att utveckla samarbeten mellan Japan och Sverige inom forskning, näringsliv, förvaltning mm, förklarar årsredovisningen.

Här poängterar man också att ”SJF:s erfarenhet av närmare 30 års stipendieverksamhet är att det ofta är de som kommer ut till Japan i unga år som senare i livet fortsätter med professionellt samarbete med japaner inom forskning, i affärer eller på annat sätt”.

SJF:s sammanställning visar att 337 stipendier delades ut under perioden 1991 - 2002.

-Stipendiaterna har vistats vid drygt 130 välrenommerade universitet, forskningsinstitut eller företag över hela Japan. Erfarenheterna är generellt sett mycket goda. Stipendiaterna blir mycket väl omhändertagna och trivs. Nivån på studierna och forskningen är hög, betonas i årsredovisningen.

2002 blev ett märkesår utifrån ett Nobelprisperspektiv. Två japaner belönades med Nobelpriset och de svensk-japanska relationerna sattes därmed i blickfånget på ett alldeles speciellt sätt.

Masatoshi Koshiha, professor emeritus vid Tokyouniversitetet, fick ett delat fysikpris för att han i ett djupt underjordiskt laboratorium bevisat de kosmiska neutronernas existens. Koichi Tanaka, ingenjör vid ett privat industriföretag i

Kyoto, tog emot ett delat kemipris för banbrytande forskning rörande stora molekyler.

Det var första gången som två japanska forskare blev Nobelpristagare samma år. Japanska ambassaden arrangerade i samarbete med SJF en mottagning med 200 gäster för pristagarna på Operaterrassen.

Vi förflyttar oss fram till 2012. Stipendierna fortsätter att vara en mycket central uppgift i den som stiftelsen gör, men den ekonomiska uppförsbacken börjar bli kännbar. 19 stipendier till ett sammanlagt värde av 375 000 kronor delades ut.

-Nivån är väsentligt under den önskade, och styrelsen och kansliet arbetar kontinuerligt med att söka nya finansiärer, framhåller årsredovisningen.

Till saken hör att SJF inte förfogar över egna stora fonder med kapital som kan användas till stipendier. Stipendiemedel måste därför sökas från andra stiftelser och från företag.

-Under de senaste åren har det visat sig vara svårt att erhålla donationer, bland annat beroende på det låga ränteläget och den svaga konjunkturen. Det har lett till att samtliga avkastningsberoende stiftelser dragit ner på sina anslag, heter det i årsredovisningen.

Att följa med i utvecklingen och dra nytta av varandras erfarenheter på skilda områden har genom åren varit självklart för SJF. Jordbävningen utanför Honshus kust, den tsunami som följde och kärnkraftsolyckan i Fukushima föranledde seminarier som gav en bred belysning av Japans återhämtning och den energipolitiska situationen.

Ett annat exempel på temat ”lära av varandra” handlar om ”tåg i tid” och SJF:s kartläggning av det som Japan åstadkommit. Utgångspunkten var problemen på järnvägarna i Sverige.

-Under de senaste årens hårda vintrar har svensk spårbunden trafik drabbats av omfattande förseningar, något som är mycket ovanligt i Japan, påpekar man i årsredovisningen.

Sverige hämtade lärdomar från Japan även när det gällde höghastighetståg. Frågan diskuterades livligt i vårt land på den här tiden. På programmet stod bland annat en studieresa till Japan för ett 20-tal riksdagsledamöter. Arrangör var Svensk-Japanska Parlamentarikerförbundet med SJF som viktig kontaktförmedlare. Framtiden för tågen var betydelsefull också under den delegationsresa till Japan som SKL (dagens SKR) gjorde med uppbackning från SJF.

SJF har alltid haft en viktig funktion som dörröppnare

Som nybliven civilingenjör från KTH med inriktning på kemi med polymerteknologi och med stort utlandsintresse fick Lena-Kajsa Sidén i oktober 1974 anställning på IVA. Mycket snart kom hennes arbete att inriktas mot relationerna mellan Sverige och Japan. Då ganska nybildade SJF blev en del av vardagen.

-I platsannonser talades det om en allmän förstärkning inom IVA:s utlandssekretariat, men i praktiken kom mycket att beröra Japan, minns Lena-Kajsa Sidén.

En viktig arbetsuppgift för henne var att organisera SJF-seminarier på IVA och att planera studiebesök, både för svenskar som reste till Japan och för japaner som kom till Sverige. Ett nät av tekniska attachéer, bland annat i Japan, började växa till under den här tiden. Här var Lena-Kajsa Sidén involverad även om en senior kollega var huvudansvarig för kontakterna med attachékontoret i Tokyo.

Också nyhetsbrevet Japan-Nytt ingick i hennes uppgifter.

-Jag medverkade som redaktör i Japan-Nytt, med underlag både från attachékontoret och från källor som jag letat fram på egen hand. Den fick väl kanske inte så bred spridning men fyllde en funktion för Japanintresserade och citerades då och då i pressen, säger hon.

Lena-Kajsa Sidén fick en flygande start på sin nya arbetsplats. Ett av de första uppdragen blev att fungera som sekreterare vid ett heldagsmöte mellan SJF och den japanska systerstiftelsen Japan-Sweden Foundation under medverkan av forskare inom olika områden från båda sidorna.

Polymerområdet var från SJF:s start ett viktigt tema, då en nyckelfigur på den japanska sidan var professor Seizo Okamura i Kyoto. Han hade länge haft ett samarbete med Bengt Rånby vid KTH, Sveriges första professor inom polymerkemi och den som var skälet till Lena-Kajsa Sidéns val av studieinriktning.

-Mötet var en upplevelse. Lyckligtvis hade jag hygglig kunskap om några av de ämnen som berördes. Dessutom hade jag nytta av mina erfarenheter av formella protokoll från sommarjobb på en myndighet under studietiden, förklarar Lena-Kajsa Sidén, som dock fann det bitvis svårt att tyda och återge vad japanerna egentligen sagt med hänsyn till den något speciella form av engelska som praktiserades vid bilaterala möten som detta.

Ett tema som vid ett antal tillfällen uppmärksammades var medicinsk teknik, bland annat för rehabilitering.

-Sverige ansågs ha särskild kompetens på delar av detta område, som under lång tid varit prioriterat i Japan, betonar Lena-Kajsa Sidén.

Hon stannade på SJF i knappt två år. Sedan följde många år på IVA och på Stiftelsen för Strategisk Forskning.

Lena-Kajsa Sidén har än idag en klart positiv bild av SJF.

-Stiftelsen hade och har fortfarande en viktig funktion som dörröppnare när det gäller kontakterna mellan Sverige och Japan. Det handlade ofta om att med ett långsiktigt perspektiv föra samman människor med gemensamma intressen, säger hon.

En liten aktör som fick stor uppmärksamhet

Per Tistad var SJF:s generalsekreterare på halvtid mellan 1981 och 1985. Han hade tidigare arbetat på Industriförbundet och kom närmast från Kockums AB i Malmö.

På meritlistan fanns också befattningen som generalsekreterare på NIR, Näringslivets Internationella Råd.

-Där hade jag haft en hel del Japankontakter och därför kändes det naturligt att börja på SJF, säger Per Tistad.

Han beskriver sin start på SJF som ganska stökig.

-Både ekonomin och verksamheten var i behov av sanering, konstaterar Per Tistad.

Genom att få ett antal företag att ställa upp med årliga bidrag kunde stabiliseringen av ekonomin inledas. Ett annat betydelsefullt drag var att flytta stiftelsens kansli från Biblioteksgatan i Stockholm till IVA:s lokaler på Grev Turegatan bara några hundra meter bort.

-Där fick vi en förmånlig hyra, minns Per Tistad.

Hela verksamheten utvecklades dessutom från några få riktigt stora projekt till många mindre. En medveten bransch- och teknikorientering öppnade dörrarna för samarbeten med exempelvis textilbranschen och återvinningsindustrin.

-Det var projekt som gav oss välkomna intäkter. Vi ordnade Japanseminarier i egen regi och ibland i samarbete med Stockholms universitet och med Lunds universitet. Det blev en grundbult i det som stiftelsen arbetade med, säger Per Tistad.

Han tycker att SJF spelade en relativt tung roll i kontakterna mellan Sverige och Japan.

-Mitt intryck är att vi som en liten aktör fick mycket mer uppmärksamhet i Japan än vad som var motiverat av vår storlek. Det tyder väl på att vi gjorde ett bra jobb. Japanerna visade ett betydande intresse för Sverige.

Per Tistad nämner också stipendierna som genom årens lopp utgjort en viktig del av SJF:s arbete.

-Vi hade under min tid två – fyra stipendiater om året. Det finansierades utanför ordinarie budget genom bidrag från olika stiftelser och fonder.

Ett av de sista uppdragen som Per Tistad var engagerad i som generalsekreterare på SJF blev en delegationsresa till Japan för finansborgarrådet John-Olle Persson och den övriga ledningen i Stockholms stad.

-På den här tiden lånade Stockholms stad pengar, väldigt mycket pengar, i Japan och ville ha vår hjälp med att arrangera en goodwillsatsning riktad mot japanska banker. Det blev en lyckad resa, säger Per Tistad.

Stipendierna möjliggjorde ett aktivt forskarutbyte

Jonas Olsson är forskningsledare inom området hydrologisk modellering vid SMHI i Norrköping och är dessutom adjungerad professor vid Lunds Tekniska Högskola. Ett nära samarbete med kollegor i Japan har genomsyrat hans karriär.

Allt började med en framsynt handledare när han var doktorand vid Institutionen för teknisk vattenresurslära vid LTH i början av 1990-talet och med stipendier från SJF.

-Min professor och handledare Ronny Berndtsson hade redan på 1980-talet kontakter med framstående forskare i Japan och det etablerades ett utbyte mellan Lunds Tekniska Högskola och Kyushu University i Fukuoka, berättar Jonas Olsson.

Han fick möjlighet att vistas två månader vid Kyushu och återvände dit efter sin disputation för en fyra år lång period. Stipendier från SJF öppnade sedan nya dörrar.

-Stipendierna har bidragit till att jag kunnat behålla och utveckla mitt nätverk och till ett aktivt forskarutbyte mellan Sverige och Japan inom området vattenresurser, säger Jonas Olsson.

Den första tiden i Japan kände han sig ibland lite bortkommen.

-Mycket var förstås nytt men jag trivdes och hade fantastiska personer att samarbeta med. Det är en spännande kultur och det är lätt att vistas i Japan. Med åren har jag också lärt mig en hel del japanska, förklarar Jonas Olsson.

Han tycker att japaner och svenskar i många avseenden kompletterar varandra på ett bra sätt.

-Om vi generaliserar har japanerna detaljkunskaper men ser inte alltid de breda, praktiska tillämpningarna. För svenskarna är det tvärtom. Då gäller det att dra nytta av varandras styrkor. Här finns en framgångsfaktor.

Genom årens lopp har Jonas Olsson besökt Japan åtskilliga gånger, senast under hösten 2022, och byggt vidare på sitt nätverk. Kunskaps- och erfarenhetsutbytet har steg för steg förbättrat de hydrologiska datormodellerna som används för att minska skadeverkningarna av skyfall och översvämningar.

-Skyfall och översvämningar medför stora bekymmer i Tokyo och andra megastäder men också i betydligt mindre städer. Jag tänker exempelvis på

översvämningarna i Gävle i augusti 2021. Klimatförändringarna ger kraftiga skyfall och med städer som är alltmer tätbebyggda ökar problemen. Den övergripande uppgiften är att utveckla modeller för att lära oss att minimera de negativa konsekvenserna, säger Jonas Olsson.

Tillsammans med japanska forskare arbetar han också med den andra ”vattenextremen”, alltså effekterna av torka.

-Under 1990-talet fanns det långa perioder utan att det kom något regn i Japan. Det blev akut vattenbrist och vattenransonering infördes. Samarbetet mellan Sverige och Japan optimerar våra resurser. Det blir en framgångsrik tvåvägskommunikation där alla blir vinnare, konstaterar Jonas Olsson.

Japan mycket mer än blindtarmen på Asienkartan

Hans Rhodiner har varit aktiv i Japan sedan 1982, bland annat som ansvarig för Exportrådets och Invest Swedens kontor i Tokyo. Han har arbetat på ett antal olika svenska företag och svarat för administrationen på Sveriges Handelskammare i Japan. Idag är Hans Rhodiner webbredaktör för Japanpodden. Han sitter också i styrelsen för SJF.

-De första åren jag var här fanns en riktig rusning till Japan. Intresset var enormt. Japan var bäst på i stort sett allt. Sedan planade intresset ut och Kina kom istället i centrum, säger Hans Rhodiner.

Nu tycker han att pendeln är på väg att svänga tillbaka.

-Många företag börjar tröttna på Kina. Det går inte att fixera på en stor befolkning när alla affärer måste skötas via en kinesisk partner. Då framstår Japan som ett attraktivt alternativ, mycket mer än en blindtarm längst ute till höger på Asienkartan, poängterar Hans Rhodiner.

Han påminner om att Japan är världens tredje största ekonomi.

-Det är en välutvecklad marknad som det ofta är svårt att ta sig in på, men den som sköter sina kort väl kan se fram emot långsiktiga och lönsamma affärer.

Ett råd som Hans Rhodiner vill ge företag med ambitioner i Japan är att uteslutande satsa på kvalitet.

-Försök inte sälja skräp. Japanerna är krävande kunder som vill ha perfekta produkter från första början, produkter som sedan utvecklas och blir ännu bättre.

Hans Rhodiner pekar på att Japan har utmaningar framför sig. Den åldrande befolkningen är en.

-Andelen som är under 15 år blir allt mindre samtidigt som gruppen över 65 år växer. Det innebär att de yngre bär ett jättetungt ok på sina axlar. En annan utmaning är den extremt höga statsskulden på 250 procent av BNP. Att sälja av en del av det omfattande statliga ägandet, exempelvis järnvägar, är ett sätt att få ner statsskulden.

Som en tredje utmaning nämner Hans Rhodiner entreprenörskapets krympande roll i Japan.

-Dagens internationellt inriktade företag startade alla en gång i tiden i liten skala av entreprenörer. Numera finns det alltför få entreprenörer som kan lägga grunden till framtidens storföretag.

Hans Rhodiner är övertygad om att SJF kommer att ha en viktig funktion att fylla även i framtiden.

-Inte minst gäller det alla stipendiater som får tillfälle att komma till Japan för att etablera kontakter och för att vidga sina kunskaper och erfarenheter. Under min tid på Invest Sweden hade jag varje år flera praktikanter som fick stöd från SJF för sin vistelse i Japan. Många av dem kunde sedan utnyttja denna erfarenhet för att hitta jobb här, säger han.

SJF är åskledaren mellan energi i Japan och Sverige

Engagemanget för Japan har alltid funnits hos Lars Vargö som bott där i 20 år. 1982 doktorerade han på en avhandling om äldre japansk historia. Under många år var Lars Vargö diplomat, bland annat ambassadör i Japan. Han har skrivit ett stort antal böcker om Japan och är en flitig översättare av japansk skönlitteratur och poesi. Lars Vargö sitter i styrelsen för SJF.

-Jag ser SJF som en åskledare mellan energin som finns i Japan och energin i Sverige. Det handlar om att dra nytta av all energi på bästa sätt och att ta reda på behoven och sedan underlätta kontakterna mellan länderna. Potentialen är fortfarande stor, säger han.

Lars Vargö menar att vi i Sverige inte riktigt inser hur betydelsefullt Japan är för exempelvis världshandeln och den geopolitiska stabiliteten där landet fungerar som en motvikt mot Kina.

-Intresset för Japan nådde en boom i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Handelskonflikten med USA några år senare gjorde att intresset för Japan dalade, men det är värt att notera att svenska storföretag som Autoliv, Sandvik och SKF alltid haft ett långsiktigt perspektiv på verksamheten, betonar Lars Vargö.

Han menar att det finns tydliga likheter mellan svenskar och japaner.

-Båda är lite tystlåtna av sig. Vi slår oss inte så gärna för bröstet. Japaner och svenskar är ärliga och duktiga på att avläsa varandra. Man kommer längre genom samtal än genom konfrontation.

Lars Vargö pekar på uthållighet och realistiska målsättningar som områden där Sverige har ett och annat att lära av Japan. Det personliga ansvarstagandet är ett annat, låt vara att det ibland går för långt när japaner i samurajernas anda kan begå självmord för att visa att de fullt ut tar ansvar.

De punktliga tågen imponerar på Lars Vargö.

-Under alla mina år i Japan åkte jag tåg väldigt ofta. Blev det någon enstaka gång en försening rörde det sig om högst några minuter och då gick konduktören runt i alla vagnar och bugade sig djupt och bad om ursäkt. Fördelen är att japanerna valt att behålla mycket av den enkla mekaniken på järnvägarna och blir därför mindre sårbara.

Lars Vargö berättar också om taxichauffören som kom till ambassaden i Tokyo med en plånbok som någon svensk besökare hade glömt kvar i bilen.

-En ärlighet som vi kanske inte skulle se i Sverige, säger han.

Lars Vargö tycker att mycket är på rätt väg i Japan, men att det också finns ett antal bekymmer.

-Den åldrande befolkningen är förstås ett. Med allt färre i arbetsför ålder behövs en ökad nativitet. En dåligt utbyggd barnomsorg gör att många kvinnor inte kommer ut i arbetslivet.

En annan utmaning är enligt Lars Vargö den sviktande entreprenörsandan i Japan. Han jämför med Sydkorea där han också varit ambassadör.

-Koreanerna har en helt annan attityd och är beredda att ta risker. För japanerna är det riskminimering som gäller.

Som en hämsko för den japanska utvecklingen lyfter Lars Vargö även fram de bristande kunskaperna i engelska.

-Några få japanska storföretag har engelska som arbetsspråk, men de allra flesta japaner klarar sig på jobbet utan att kunna främmande språk. Privatpersoner som reser utomlands gör det för det mesta i grupp och då går det också bra utan att behärska engelska.

Stipendier och anpassning bakom framgången för SJF

Göran Edman, styrelseledamot i SJF sedan 2004, har i decennier i skiftande roller arbetat med relationerna mellan svenskar och japaner. På meritlistan står bland annat nyckelpositioner i handelshuset Gadelius och andra svenska företag verksamma i Japan och sex år som chef för dåvarande Exportrådets kontor i Tokyo.

Han har fungerat som något av en krockkudde som identifierat, förebyggt och mildrat de stötar och den frustration som ibland kan uppstå i mötet mellan japaner och svenskar. I boken "Ärligt Talat Herr Utlänning" sammanfattar Göran Edman erfarenheterna av sina 25 år i Japan.

När Göran Edman beskriver det typiskt japanska kretar mycket kring riskminimering.

-Det är något fullkomligt centralt för japanen. Att inte göra fel är viktigare än att göra rätt. Det styr hela samhället och påverkar agerandet i alla sammanhang, säger han.

Denna mycket utdragna beslutsprocess får enligt Göran Edman till följd att tempot blir helt annorlunda än vad svenskar i allmänhet är inriktade på. Att sedan själva tillverkningen, om det rör sig om industrin, är minst lika snabb som i Sverige hjälper inte upp helheten.

-Om du på förhand är medveten om det japanska arbetssättet blir det lättare att acceptera det, menar Göran Edman.

Det var mest slumpen som gjorde att han blev intresserad av Japan och sedan kom att vara verksam där under många år.

-1975 arbetade jag på Scania i Södertälje och såg en annons i Dagens Nyheter. Exportrådet sökte en assistent under ett års tid till kontoret i Tokyo. Jag skickade in en ansökan och fick jobbet, berättar Göran Edman.

Sedan återvände han till Sverige men tvekade inte när han efter några år erbjöds anställning på logistikjätten ASG i Japan.

Göran Edman påminner om att Japan på 1980-talet var världens näst största ekonomi. Sveriges Tekniska Attachéer och Exportrådet, båda med Sveriges ambassad som adress, var på den tiden nyckelaktörer för att ta tillvara de svenska

intressena. Under Exportrådet sorterade Affärsgruppen Japan. På hemmaplan i Sverige fanns Ingenjörsvetenskapsakademin med sina band till SJF.

-SJF har funnits med i bilden under alla år med det övergripande målet att lyfta fram Japan och att stimulera svenskar att lära sig mer om Japan. SJF har ständigt anpassat sig och utvecklat sig och har genom sina stipendier en unik betydelse, säger Göran Edman.

Han betonar att Japan under det senaste halvsekllet fått ett globalt genomslag inom områden som produktionsteknik och kvalitet, men att landet också inspirerat stora delar av den övriga världen med matkultur, dataspel och tecknade mangaserier.

Hans sammanfattning av de japanska affärsmöjligheterna är att marknaden är krävande och långsiktig, men att den som är uthållig har alla förutsättningar att lyckas.

Japanernas uppträdande och attityder kan i våra ögon ibland verka lite främmande, men Göran Edman har stor förståelse för att de agerar som de gör. Han jämför Japan och Norge.

-Länderna har ungefär samma yta och är ungefär lika bergiga. I det extremt tätbefolkade Japan med 125 miljoner människor måste alla gå i samma takt och i samma riktning. Annars blir det kaos. Norrmännen kan däremot gå lite som de vill. Ju fler som kommer i kontakt med Japan desto mer ökar förståelsen för landets särart. Här har SJF en viktig uppgift att fylla också framöver, säger Göran Edman.

SJF:s ordförande arbetar för jämställdhet inom vetenskapen

Harriet Wallberg har varit ordförande i styrelsen för SJF sedan 2016. Hon är professor i fysiologi, läkare och specialist inom området klinisk fysiologi. Hennes forskning inriktas på livsstilens inverkan på kroppen, framför allt vid diabetes. Mellan 2004 och 2012 var Harriet Wallberg rektor vid Karolinska Institutet. Som medlem i Nobelförsamlingen vid KI deltar hon varje år i arbetet med att utse Nobelpristagare i fysiologi eller medicin.

Det första utbytet med Japan hade Harriet Wallberg redan på 1990-talet.

-Då gällde det kontakter med internationellt framstående forskare och även med läkemedelsbolag i Japan, berättar hon.

Den stora dörröppnaren kom när Harriet Wallberg som nybliven rektor på Karolinska Institutet introducerades för Science and Technology in Society Forum, STS Forum. Organisationen hade grundats 2003 på initiativ av den tidigare vetenskapsministern Koji Omi.

-Syftet var att få ett ökat internationellt samarbete inom vetenskap och forskning som sedan kunde avspeglats i politiken globalt, förklarar Harriet Wallberg.

STS Forum liknas ibland vid Davosmöten, men här är det vetenskapen som står i centrum. Vid en sammankomst i Kyoto i oktober varje år träffas företrädare för forskningen, näringslivet och politiken.

Harriet Wallberg valdes på ett tidigt stadium in i styrelsen för STS Forum.

-Det gjorde att mina band till Japan blev ännu starkare. Jag är imponerad av den målmedvetenhet som japanerna visar när det handlar om att internationalisera forskning och vetenskap. Idag ligger man i den absoluta framkanten inom både den tekniska och medicinska forskningen.

Harriet Wallberg menar att också arbetsmoralen positivt bidragit till utvecklingen.

-Japanerna går in med hela sin själ i arbetet. Det ger resultat. Ett mått på framgången är de många Nobelpris som de senaste 20 åren gått till Japan, säger hon.

Att få in fler kvinnor i den vetenskapliga världen i Japan är någonting som Harriet Wallberg prioriterar högt.

-Den som lyfte fram behovet av jämställdhet talade länge för döva öron, konstaterar hon.

Lite av ett uppvaknande blev det när premiärminister Shinzo Abe för sju-åtta år sedan uppmärksammade frågan i sitt invigningstal på STS Forums möte.

-Det går i rätt riktning men mycket återstår att göra för att få många fler kvinnliga förebilder, säger Harriet Wallberg.

Enligt hennes beräkningar har andelen kvinnliga föreläsare inom STS Forum ökat från ungefär 5 procent de första åren till 25 procent idag.

Nu när pandemin tycks vara på väg att klinga av talar Harriet Wallberg om en nystart för SJF.

-Det viktiga stipendieprogrammet har mer eller mindre legat i träda under två år. Nu måste vi sätta igång igen och bygga vidare och stärka den goda grund vi har.

I planerna finns även en satsning på att skapa ett alumninätverk bland de mer än tusen stipendiater som SJF belönat genom årens lopp.

-Det är betydelsefullt att behålla kontakterna och att hela tiden uppdatera nätverket.

Harriet Wallberg hoppas att fler i den unga generationen ska upptäcka Asien och inte minst Japan.

-Det är lätt att vända blicken mot USA och Europa. Som jag ser det är det ett stort misstag att glömma alla de möjligheter som Japan erbjuder. Där finns otroligt mycket att hämta, säger Harriet Wallberg.

Hybridlösningar får SJF att nå ut bättre

Marie Tsujita Stephenson är informationssekreterare på SJF sedan 2017. Med svensk mamma och japansk pappa skulle man kunna säga att hon har en medfödd förståelse för svensk-japanska relationer, en förståelse som sedan kompletterats med gedigna studier och med arbete på Japaninstitutet på Handelshögskolan i Stockholm. Därtill kommer att Marie Tsujita Stephenson bott 18 år i Japan.

Hon menar att pandemin påskyndat nya former för samverkan och informationsutbyte, något som SJF haft stor nytta av.

-När man inte kunnat träffas fysiskt har de digitala alternativen fått en avgörande betydelse. Nu kan vi använda kombinationen av att vara på plats och att delta online. Den hybridlösningen gör att antalet deltagare blir mycket större och de geografiska avstånden spelar ingen roll. Det går att nå ut på ett bättre sätt, säger Marie Tsujita Stephenson och pekar också på de möjligheter som öppnar sig genom att många museer och arkiv digitaliserar sina samlingar.

Hon tycker att svenska studenter fortfarande visar ett stort intresse för Japan.

-Det är klart att det finns en konkurrens med Kina när det gäller studenternas engagemang, men Japan är mer tillgängligt och har inte Kinas politiska belastning.

Marie Tsujita Stephenson ser tydliga likheter mellan svenskar och japaner.

-Det är likheter som gör att vi har lätt för att samarbeta. Jante styr både i Sverige och Japan. Du ska inte ta för mycket plats och tro att du är bättre än andra. Lagom och konsensus är nyckelord i båda länderna, konstaterar Marie Tsujita Stephenson.

40 år som brobyggare mellan Sverige och Japan

Edvard Fleetwood har ett engagemang i Sweden-Japan Foundation som tog sin början för nästan 40 år sedan. 1983 var han utlandschef på Kungliga Ingenjörsvetenskapsakademien och valdes då in i SJFs styrelse.

I slutet av 1980-talet gjorde Edvard Fleetwood en omfattande utvärdering av verksamheten i SJF. Hans övergripande slutsats blev att långsiktiga satsningar är avgörande för att nå framgång. Sedan 1990 är han generalsekreterare i stiftelsen.

-På den tiden verkade Japan vara på väg mot den ekonomiska världstoppen. Inte minst för många unga ekonomer framstod Japan som det stora undret. Intresset för det som hände där växte, säger Edvard Fleetwood men påminner samtidigt om raset som drabbade Tokyobörsen med en värdeminskning på 75 procent.

Ett prioriterat område för honom var att medverka till att främst unga människor i Sverige kunde bygga upp ett brett kontaktnät i Japan. Stipendier var den allra viktigaste vägen att gå.

-Det handlade inte i första hand om att bli specialist på Japan utan snarare om att få personliga vänner och att komma över de första trösklarna. Man skapade långsiktigt hållbara kontakter som kunde vara till stor nytta när man längre fram kom tillbaka till Japan, förklarar Edvard Fleetwood.

SJF vidgade med tiden sin verksamhet. Stipendierna utgjorde och utgör också idag själva basen. Kvalificerade studieresor för bland andra företagsledare från Sverige kom in i bilden. Ibland kunde dessa resor få förhöjd status genom att Kungen deltog.

-Vår roll blev att underlätta och främja det här utbytet mellan Sverige och Japan, säger Edvard Fleetwood.

Sedan dess har mycket förändrats. Näringslivsstrukturen har blivit en annan i båda länderna.

-Vi har gått från en situation med ett 20-tal stora svenska företag med dotterbolag i Japan till en värld med globaliserade företag. Internationaliseringen har präglat också de japanska företagen. Alltför många japaner behärskar engelska. De bilaterala förbindelserna mellan länderna betyder mindre. Sverige är en del av EU, betonar Edvard Fleetwood.

Det här har i sin tur inneburit att stiftelsens tyngdpunkt förskjutits från en funktion som dörröppnare för företag och myndigheter till en fokusering på att marknadsföra Japan på universitet och högskolor och att skicka ut unga stipendiater.

Edvard Fleetwood ser det nuvarande huvuduppgiften för SJF som tredelat. Man ska för det första stimulera kunskapsutbytet mellan Sverige och Japan. För det andra sker det främst genom att vistas i Japan och lära sig på plats. För det tredje koncentreras insatserna mot unga akademiker.

-Trenden har sedan början av 1990-talet gått från examensarbeten till utbytesår, berättar han.

Att stigande ålder ger ökad aktning är en del av den japanska kulturen. När 32-åringen Edvard Fleetwood 1984 var i Japan för att planera Kungens resa var det många som mötte honom med viss avvaktan.

-De flesta som jag träffade var väl dubbelt så gamla som jag själv. Nu har jag uppnått en mer passande ålder och blir därför alltid djupt respekterad i Japan, poängterar han.

Också i en annan bemärkelse har Edvard Fleetwood fått erkännanden för sitt mångåriga arbete med att bygga broar mellan Sverige och Japan. Hans Majestät Konungens medalj i 8:e storleken i Serafimerordens band ”för framstående insatser som främjare av svenska kultur- och forskningskontakter med utlandet – särskilt med Japan” är ett mycket konkret exempel. Japanska The Order of the Rising Sun är ett annat.

När det gäller framtiden för SJF är Edvard Fleetwood övertygad om betydelsen av en bra och långsiktig verksamhet.

-För våra stipendier ska vi inte bara titta några år framåt. För att bygga upp och utveckla kontaktytorna krävs det en planeringshorisont på åtminstone ett par decennier. Därtill är det viktigt att hitta nya sätt för att sprida kunskaper om Japan. Här tänker jag bland annat på digitala medier med Japanpodden som en komponent, säger Edvard Fleetwood.